

Levegue P. Un nouveau Pyrrhus // Revue des Etudes Anciennes, 1956 – V. 58. – P. 83-96; **36.** Manni E. Pirro e gli stati graeci nel 281-280 A.C. // Athenaeum, 1949 – Volume Ventisettesimo. – Fasc. I-II. – P. 102-121; **37.** Nederlof A.B. Plutarch's Leven van Pyrrhus. – Amsterdam: H.J. Paris, 1940. – 247 s.; **38.** Nederlof A.B. Pyrrhus van Epirus. – Amsterdam: Rodopi, 1978. – 329 s.; **39.** Nenci G. Il segno regale et la taumatourgia di Pirro // Miscellanea in memoria di Augusto Rostagni. – Torino, 1963. – P. 152-161; **40.** Niese B. Zur Geschichte des Pyrrhischen Krieges // Hermes Zeitschrift für Classische Philologie. – Berlin, 1896. – Einunddreißigster Band. – Viertes Heft. – S. 481-507; **41.** Scala R. Der pyrrhusche Krieg. – Berlin; Leipzig: Parisius, 1884. – VIII+183 s.; **42.** Schubert R. Die Quellen Plutarchs in den Lebensreibungen des Eumenes, Demetrius und Pyrrhus // Jahrbuch für klassische Philologie, 1877-1878 – IX Supplem. – S. 647-836; **43.** Schubert R. Die Quellen zur Geschichte der Diadochenzeit. – Leipzig: Dieterische Verlagsbuchhandlung Theoder Weicher, 1914. – 288 s.; **44.** Schubert R. Geschichte des Pyrrhus. – Königsberg: Verlag von Wilh. Koch, 1894. – 288 s.

УДК 7.036.+746.4

Христина НАГОРНЯК

ЗАРОДЖЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ХУТРИЯНОГО ПРОМИСЛУ У ТИСМЕНИЦІ (ПОКУТТЯ)

У даній статті розглядається етапи зародження та становлення кушнірства у Тисмениці (Покуття). Діяльність перших «зарєєстрованих» кушнірських цехів: «Товариство кушнірів і білошкірників», «Фабрика фірми Крейниса-Поппера», а також передумови створення хуτροφірни «Тисмениця». Фірма, за період свого існування, отримала можливість переробляти більше половини заготовлених в Україні шкур кролика, а також всі ресурси шкур нутрії, мерлушки, козлика.

Ключові слова: кушнірство, хутро, кожух, бараняча шкіра.

Христина НАГОРНЯК

ЗАРОЖДЕНИЕ И СТАНОВЛЕНИЕ МЕХОВОГО ПРОМЫСЛА В ТИСМЕНИЦЕ (ПОКУТЬЕ)

В данной статье рассматриваются этапы зарождения и становление мехового промысла в Тисменице (Покутье). деятельность первых «зарєєстрированных» скорняжных цехов: «Общество скорняков и белошкурников», «Фабрика фирмы Крейниса-Поппера», а также предпосылки создания мехофирмы «Тисменица». Фирма, за период своего существования, получила возможность перерабатывать больше половины заготовленных в Украине шкур кролика, а также все ресурсы шкур нутрии, мерлушки, козлика.

Ключевые слова: меховой промысел, мех, кожух, баранья кожа.

Krystyna NAGORNYAK

ORIGIN AND STAGES OF THE DEVELOPMENT OF FURRIERY IN TYSMENYTSYA (POKUTTA)

The article reads about an origin and stages of the development of furriery in Tysmenytsya (Pokutta); the work of the fist «registered» departments «Society of furriers and biloshkirnykiv», «the factory of Kreynis-Popper's firm and the prerequisites for the formation of the fur factory «Tysmenytsa». The firm during the period of its existence managed to get the possibility to process more than 50% of Ukrainian rabbit, almost al resources of nutria and goat.

Key words: Furriery, fur, sheepskin coat, sheepskin.

Тисмениця – одне з найдавніших міст Галичини, яке розташоване в південно-східній частині географічно-територіальної зони Івано-Франківської області, що йменується Покуттям.

1143 роком датується перша відома згадка про Тисменицю, де йдеться про княжі лови у великих лісах навколо цього древнього поселення. На думку дослідників це могло примусити його жителів займатися обробкою добутих у такий спосіб шкір [11, с. 228].

Наприкінці XVI ст. до Тисмениці із Кам'янця-Подільського прибуло декілька вірменських сімей, які займалися обробкою шкіри. Саме вірмени-переселенці принесли із собою техніку виробництва кардибану, сап'яну – тонкої, м'якої шкіри різних кольорів, вичиненої і пофарбованої за спеціальною технологією, яку використовували для пошиття взуття та галантерейних виробів і замшевої шкіри. Завдяки дозволу на існування кушнірського цеху в Галичі, який мав право монопольної торгівлі кушнірськими виробами, якого видав (за даними архівних джерел) король Стефан Баторій 24 лютого 1585 р. тисменицькі кушніри об'єднались з дозволу власника міста у вересні 1592 р. у цехову організацію кушнірів та білошкірників [15].

21 листопада 1637 року на підставі Магдебурзького права у магістратський реєстр було внесено статут кушнірського цеху у Тисмениці. (Саме цей день по праву визнається датою започаткування хутрофірми). 14 вересня 1638 року з дозволу короля міська галицька рада дала тисменичанам копію статуту свого кушнірського цеху.

У 1677 році поселення ремісників-вірменів у Тисмениці значно збільшилось через їх переселення не лише зі сходу, а й, зокрема, з Буковини і Молдови, що сприяло подальшому розвитку кушнірства й торгівлі у місті і в умовах поступового занепаду переробки хутра та шкіри в Галичі, Львові, Кам'янець-Подільському та інших містах кушнірський цех тисменицьких майстрів стає одним із потужних центрів кушнірської справи, відомим далеко за межами Прикарпаття. Його вироби все активніше експортуються, в т.ч. через торги на найвідоміших у той час великих Оломоуцьких і Лейпцігських ярмарках [4].

Процес виправки шкір для пошиття кожухів був тривалим і складним. Як пише у своїй праці П.Волосенко: «Сухі шкіри мочили у воді, звичайно, у річці, відтак виполікували, чистили згребло (спеціальний ніж-стругач. – *Авт.*) на столі у воді, а деякі гарні овечі шкіри з білою вовною ще й намилювали. Вимиті шкіри піддавали дальшій обробці: хлібовій або хімічній. При хлібовій виправі мокрі шкіри посипали грисом (грубими висівками з муки – *Авт.*) і вкладали до кадок (бочок *Авт.*) на вісім-десять днів, де вони проходили процес ферментації. Виправа хімічним способом тривала тільки один день, але при недогляді або невмілості можна шкіри «спалити». Такі спалені шкіри можна легко рвати руками.

Витягнені з кладок шкіри сушили, після чого розтягували на всі боки, так зване «ключування», а відтак білили. При біленню прикріплювали шкіру на «лелах» і «шкафою» стягали з личка шкіри присохле м'ясо, посипали те личко товченим алябастром і витягали ще раз «шкафою». Так виправлена шкіра є готовою до виробу кожуха. Виправлену шкіру кушнір крає до міри, а родина зшивала, накладаючи на зшиті місця «вензлики», тобто вузенькі стяжки зі шкіри, очищеної від вовни і пришивали: це називалось «юруванням». Вензлики бували також зі сап'яну, крашеного на зелено, червоно або синьо».

Кожухи були різних фасонів: чоловічі й жіночі, святкові й буденні. Крім того, шили швабики, киптарі та різного роду безрукавки, «артистично прикрашені» з простих і дорогих шкір.

Окремі майстри-ремісники з допомогою членів сім'ї та челядників самі здійснювали увесь цикл виробництва від виправки і до пошиття кожуха. Інші займалися лише «вузькою» спеціалізацією: виправляли шкіри або шили кожухи.

Одночасно із кушнірським промыслом розвивався і шевсько-грабарський. Але грабарством, тобто виправкою шкір рогатої худоби, займалися не всі шевці, а лише невелика частина із них. Це було зумовлено тим, що виправка шкіри з худоби вимагала більших затрат праці та відповідного устаткування. Шкіру на юхт виправляли за допомогою дубової кори і вапна. Дубову кору перед тим подрібнювали у спеціальних важких ступах. Увесь процес виправи тривав три місяці.

Пошиттям чобіт займався виключно сам швець – майстер зі своїми синами, які вже змалку привчалися до ремесла. Його жінка й дочки (якщо вони були) працювали теж, але не за фахом батька, а брали у кушнірів кожухи для «юрування» [2, с. 30].

У 20-х рр. XIX ст. у Тисмениці діяли невеликих три цехи з вичинки шкір цінних хутрових звірів та пошиття з них виробів. Але конкуренція призвела до банкрутства цехів у 1830 р., які перейшли в тимчасове державне управління. Управителем влада призначила станіславського купця «середньої руки» Л.Левенталя, який не тільки відродив діяльність цехів, але через чотири роки перетворив їх у хутрову фабрику. В 1835 р. фабрика вийшла на заплановану виробничу потужність й виготовляла вироби

з хутра різних асортиментів. Попит на вироби тисменицьких хутровиків, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках спонукав Левенталю до розширення виробничих потужностей фабрики. Для цього уряд надав йому кредит в сумі 27 тис. зл. рн. Крім того, він залучив до проекту і капітали кількох власників хутрових магазинів із Станіслава. У 1840 р. для фабрики було закуплено 4 парові двигуни по 400 к.с. кожний і розширено виробничі площі, що дало змогу збільшити кількість постійно працюючих робітників до 360.

Про високу якість продукції тисменицької хутрової фабрики свідчить представлення окремих виробів на другій Міжнародній виставці господарських товарів, що проходила в 1844 році у Відні. На цій же виставці експонувались і найкращі взірці кожухів та шапок тисменицьких кушнірів [1, с. 129].

За інформацією архівного відділу колишнього Івано-Франківського облвиконкому до 27 серпня 1880 року належить перша згадка про створення у Тисмениці гарбарні Антона Смулятинського. У праці «Тисмениця» авторів Андрухів І., Гаврилюка С. знаходимо такі дані: «... своїм рішенням від 27 вересня 1888 р. Тлумацьке староство дало дозвіл тисменицькому кушнірові Антону Смольницькому займатися вичинкою шкір у власній гарбарні» [1, с. 130]

Згідно зі звітом повітового староства станом на 1889 р., лише у 5 місцевостях займались кушнірською справою, в яких налічувалось 50 «оподаткованих» (патентованих) кушнірів. Крім того, в Тисмениці було, як говориться в звіті, кілька сот дрібних (неоподаткованих) кушнірів, які теж жили з кушнірського промислу, але займалися цим «бізнесом» фактично нелегально. Продукція «патентованих» тисменицьких кушнірів славилась високою якістю і користувалась попитом не тільки на теренах Австро-Угорщини (шили кожухи на замовлення дирекції залізниць, армії, для вільного продажу), але й за кордоном, зокрема в Румунії і Росії [10].

У 1891 р. тисменицькі кушніри, серед яких переважали євреї і поляки, створили акціонерне «Товариство кушнірів і білошкірників». Того ж року на власні кошти було розпочато будівництво нових приміщень кушнірської фабрики. Про високу марку тисменицьких кушнірів на європейському ринку свідчить той факт, що їхні вироби неодноразово експонувались на міжнародних виставках у Лондоні, Відні, Дрездені, Ляйпцігу, Берліні та інших містах Європи, де здобували престижні нагороди.

Для контролю за роботою будівництва та технічним оснащенням гарбарського й кушнірського цехів до Тисмениці в 1910 р. прибув викладач з вищої промислової школи у Відні, відомий фахівець з вичинки шкур інженер Мечислав Бахуш. Саме він у 1913 р. проводив перший платний курс, який мав на меті дати теоретичні знання й практичні навички з вичинки шкур (білошкірництва) та кушнірства (пошиття кожухів).

Наприкінці 90-х рр. почала занепадати хутрова фабрика, що теж стала акціонерним товариством. Причиною занепаду було те, що члени

Надзірної ради, до якої входили в основному спритні єврейські комерсанти, більше дбали про власну кишеню, ніж про розвиток фабрики. Це призвело до того, що напередодні Першої світової війни фабрика стала повним банкрутом. Після війни приміщення фабрики в 1923 р. майже за безцінь викупили підприємці Крейніс і Поппер, які й дали фабриці друге життя [1, с. 133].

У 1891 р. «реорганізувався» з цеху в акціонерне товариство і шевський цех, який став називатись «Товариство шевців «Надія», до якого в основному ввійшли шевці польської та єврейської національностей. Однак ця спілка не набула такого розвитку, як «Товариство кушнірів та білошкірників», і проіснувала без значних потрясінь до 1939 р.

Перша світова війна та україно-польська війна 1918-1919 рр. завдали кушнірству Тисмениці значних збитків. На поч. 20-х рр. фабрика акціонерного «Товариства кушнірів і білошкірників» почала потроху відновлювати своє виробництво. Також досить швидко відновила свою роботу і приватна фабрика хутрових виробів, власниками якої були Ісаак Крайніс та Якуб Поппер.

Але оскільки на кушнірській фабриці робітники отримували дуже мізерну зарплату, а робочий день тривав понад 12 годин, робітники оголосили страйк. З 12 жовтня по 5 листопада 1922 р. на кушнірській фабриці відбувся перший страйк. Пізніше страйки відбувались один за одним, робітники не погоджувались із вимогами які ставило перед ними керівництво. Відсутність достатньої кількості сировини, а також постійних ринків збуту поставили кушнірську фабрику на межу банкрутства. В зв'язку з цим у червні 1924 р. дирекція приймає рішення про перехід на сезонний графік роботи. Фабрика починала сезон у березні і закінчувала 24 грудня. Майже всі працівники, за винятком найнеобхідніших, були переведені в розряд тимчасових із погодинною оплатою [12].

Потужності фабрики дозволяли розширити кількість працюючих до 400 чоловік, але за умови постійного надходження сировини та ринків збуту продукції. Фабрика могла переробляти за тиждень до 10000 шт. овечих шкур, а фактично переробляла за сезон лише 250 – 300 тис. Тобто працювала майже на половину своїх потужностей. Кушнірі ж могли пошити за зміну 200 шт. «кожушків кавалерійських», 180 шт. «камізельок поліцейських», 80 шт. «кожухів довгих». А фактично на 1928 р. фабрика мала замовлення лише на пошиття 3780 кавалерійських кожухів для польської армії, на 5000 шт. камізельок для поліціантів та на 150 довгих кожухів [5].

Внаслідок економічної кризи, яка розпочалась наприкінці 1928 р., Польський земельний банк збанкрутував, і, відповідно, починає занепадати і кушнірська фабрика. Як відзначив у своєму донесенні повітовий староста від 31 січня 1930 р., «фабрика виробів білошкірничих у Тисмениці в застою з причини закінчення сезонних робіт...» [6]. А в лютому той же староста повідомляв, що «фабрика виробів білошкірничих надалі нечинна...» [7].

З 1931 по 1936 р. кушнірська фабрика фактично не працювала. Але позаяк мала стратегічне значення для польської промисловості, а її продукція користувалась попитом у країнах Європи, то уряд узяв фабрику під свою опіку. Головним акціонером стала держава, а для її відродження до Тисмениці навесні 1936 р. знову був присланий Мечислав Бахуш. Під його керівництвом фабрика була відремонтована із 1937 р. почала давати першу продукцію – кожухи для дирекції залізниць [1].

Дещо кращою була ситуація на хутровій фабриці Крейниса і Поппера, яка працювала стабільно. Наприклад, у червні 1930 р. повітовий староста повідомляв воєводське управління, що «фабрика фірми Крейниса – Поппера є в повному русі», а «друга фабрика, власниками якої є Спілка Акційна і Банк Господарчий Крайовий у Львові – простоє» [8].

Але, незважаючи на відносно стабільне економічне становище, на хутровій фабриці були постійні проблеми із виплатою заробітної платні, тривалістю робочого дня, штрафами за порушення дисципліни тощо.

Кінець усім страйкам та незадоволенням з боку як робітників, так і акціонерів та керівництва фабрик, причому як одної, так і іншої поклала угода, підписана в червні 1936 р. з дирекцією кушнірської фабрики та фабрикою Ісаака Крейниса, яка врегулювала усі наболілі питання.

У перед воєнний час всі хутрові підприємства Тисмениці було націоналізовано. На базі націоналізованих кушнірської та хутрової фабрик наприкінці 1939 р. була утворена хутрово-шубна фабрика. Першим директором цієї фабрики був призначений «спеціаліст» із Києва Аніканов Кирило Максимович [9]. Згідно з планом, фабрика мала переробляти щороку 360 тис. овечих шкур. Але з планом у 1940 р. фабрика не справились і виконала його лише на 50%, незважаючи на те, що були і сировина, і кваліфіковані робітники в грабарському і швейному цехах, і необхідні механізми для полегшення ручної праці та покращення технологічних процесів. Фабрика спромоглась переробити лише 240 тис. овечих та 90 тис. хутрових шкур. З овечих шили чоловічі кожухи, жіночі й дитячі кожухи, тулупи, камізельки, рукавиці, а з хутра – шапки-вушанки, кубанки, жіночі жакети, а також виготовляли коміри для продажу й виробничих потреб [10].

У січні 1949 року шубно-хутровій фабриці передали розпочате будівництво валяльні і вона повністю перейшла на випуск хутрових виробів для населення. У тому ж році вона вперше виконала державний план і з цього часу завжди перевиконувала доведені їй планові завдання. У 1960 р. випуск продукції склав 58 тис. чоловічих і дитячих пальто і 250 тис. головних уборів.

З вересня 1963 року відбулося злучення фабрики, як головного підприємства, з Львівською кушнірською фабрикою у «Виробниче хутрове об'єднання «Тисмениця»» (ВХО «Тисмениця»), генеральним директором якого став Мельник Микола Мілентійович [1, с. 350].

Підприємство стало багатопотоковим і багатоасортиментним. Воно отримало можливість переробляти більше половини заготовлених в Україні шкірок кролика, а також всі шкірки нутрії, лямки, мерлушки, козлика, що дозволило значно наростити виготовлення головних уборів з натурального хутра та інших виробів. Кожен день хутрового об'єднання «Тисмениця» в кінці 70 – на початку 80-х рр., на якому працювало понад 1370 робітників, – це 70 тис. перероблених і доведених до напівфабрикату кролячих і понад 1000 норкових шкурок, пошитих 150 дитячих і понад сотню жіночих пальто, понад десять тисяч чоловічих і жіночих шапок.

Хутрове об'єднання першим у Союзі освоїло виробництво жіночих пальт, на півпальт і жилетів з шкурок нутрії, песця і норки, що дозволило активно конкурувати на світовому ринку. Свідченням цього – численні нагороди й оцінки, отримані у 60 – 80-х рр. на престижних міжнародних виставках та ярмарках.

У 1982 р. генеральним директором ВХО «Тисмениця» став Б.С. Дарчин, а головним інженером – Марія Павлівна Волосовська.

Очолуваній М.П. Волосовською творчий колектив модельєрів і конструкторів став ініціатором численних технологічних новинок у розробці різних видів продукції. У 1984 р. вперше було розпочато виробництво жіночих пальт, напівпальт і жакетів із шкурок нутрії, які оздоблювались із застосуванням шкурок норки і песця. Це дозволило вирішити проблему доцільного використання даного виду хутра в умовах дуже низького попиту на головні убори із нього і різкого зменшення заготівель інших масових видів хутра. М.П. Волосовська виступила також одним із ініціаторів ефективної переробки шкурок кролика, запропонувавши найбільш раціональний спосіб їх використання на підлицеві деталі головних уборів із шкурок кролика. Завдяки цьому вдалося запобігти зменшенню їх випуску в період катастрофічних обсягів в Україні.[1: 351]

У 1987 р. виробничо-хутрове об'єднання «Тисмениця» було визнане всесоюзною школою по моделюванню і конструюванню конкурентоздатних виробів із хутра. Високий рівень моделювання і конструювання хутрових виробів дозволив фірмі повністю перейти на самостійну розробку і впровадження нових моделей. При цьому кількість моделей, які впроваджувались щорічно була збільшене вдвоє (понад 100 одиниць) [13].

З 10 по 14 березня 1988 р. за дорученням міністерства були проведені переговори щодо створення на базі виробничого об'єднання «Тисмениця» першого у хутровій галузі, у системі Мінлегпрому України і в Івано-Франківській області суто виробничого спільного українсько-нідерландського підприємства «Тикаферлюкс» (назва означає «Хутро класу люкс з Тисмениці») директором став Б.С. Дарчин, а ВХО «Тисмениця» очолив І.Т. Зварич.

«Тикаферлюкс» 60% своєї продукції поставляє на експорт. Воно займається вичинкою всіх видів шкурок та пошиттям виробів з хутра. Високоякісна вичинка шкурок досягається завдяки новітньому обладнанню та досвіду фахівців німецьких фірм партнерів [3].

Загалом вичинка і пошив виробів із хутра є досить складним технологічним процесом, який потребує багато часу. Починається все із відмочування шкур – їх кидають у спеціальні чани-баркаси, куди додають різні хімікати. Процес дублення триває не менше доби. Потім знімають із шкурок підшкірно-мускульний шар. У залежності від того, наскільки товста шкурка, цю операцію проробляють на міздрильній або стругальній машині. Наступний стан – пікелювання, тобто відмочування шкурок у сольовому і оцтовому розчині, щоб їх розм'якшити. Все це робиться у тих же баркасах.

Після 13-14-годинного вимочування шкури ще півдоби лежать у касетах, де продовжується сповільнений процес пікелювання. Після цього знову продовжується процес дублення в розчині солі і хрому. Ще до 15 годин шкури вимочують у баркасах і до двох діб лежать у приямках-касетах.

Опісля в центрифугах викручують зі шкірок вологу, розправляють їх у протрясних барабанах, а потім розтягують на розбивальних машинах.

Розтягнуті шкури висушують гарячим повітрям у сушарках. Тоді апаратники відкатки у спеціальних барабанах, за допомогою тирси, очищують волосяний покрив шкурок. Вже очищені і сухі вони надходять на ручне розбивання, потім на сортування і на фарбування.

Після завершення одного кола процес повторюють по другому колу, але вже на вищому рівні. Знову шкури промивають, витрясають вологу, сушать, відкатують, розбивають і розтягують, знову сортують і одержують в кінцевому результаті напівфабрикати, які віддають на підбиральну дільницю.

Повний технологічний цикл триває 18-21 день. За цей період сира шкура стає напівфабрикатом, з якого вже можна виготовляти певний виріб.

Загалом хутрофірмою «Тисмениця» впроваджено такі рацпропозиції:

- розширення імітацій фарбування шкурок кролика, нутрії, ондатри, норки, мерлушки, лисиці, песця, каракулю, овчини та інших видів хутра, в результаті чого одержано нове колористичне оформлення виробів, а також економію хімматеріалів;
- новий спосіб стрижки шкурок з рельєфним малюнком;
- повторне використання робочих технологічних розчинів (протравних) з одержанням економії хімматеріалів та зменшенням забруднення навколишнього середовища;
- нові методи розкрою хутра та вдосконалення розкладок для конструкції хутрових виробів з одержанням економії напівфабрикату, розширення асортименту хутрових виробів (комбіновані методи розкрою);
- впровадження безвідходних технологій обробки хутрових шкурок та виготовлення виробів з них;
- раціональне використання напівфабрикатів та відходів.

Авторські винаходи:

- «спосіб обробки шкурок ондатри», що дозволив підвищити вихід площі шкурок та покращити якість обробки;

- «спосіб фарбування хутра» – зменшення витрати хімматеріалів;
- «склад для жирування хутрових шкурок та шкіри» – з використанням місцевої сировини (ріпакової олії) та одержання дешевої жиркової емульсії;
- «машини для шліфування еластичних матеріалів» – покращення якості виконання операції шліфування шкурок, особливо овчин [14].

XXI століття, з його високими технологіями і науковими відкриттями, змінило хутро до невпізнання. На сьогоднішній день для хутра нема жодних обмежень – його носять як вечірній та спортивний одяг, поєднують і з традиційними натуральними тканинами, і з синтетичними матеріалами. І все це завдяки безупинному вивченню хутра й винаходу нових технологій його обробки: стрижка, вищипування, випалювання кислотою, закручування, нові способи з'єднання і зшивання, інкрустація і вишивка. Нові технології дозволяють не тільки міняти фактуру і структуру хутра, полегшувати і пом'якшувати його, але й змінюють сам підхід до конструювання одягу, змінюють форми і об'єми хутряних речей. Усе це призводить до того, що хутро все більше й більше стає схожим на різні тканини, використовується в найнесподіваніших ситуаціях аж до меблів і предметів інтер'єру.

Література: 1. Андрухів І., Гаврилюк С. Тисмениця. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 2. Волосянко П. Тисмениця. – Нью-Йорк, 1958. 3. Вперед. – 1988, 17 вересня. 4. Грабовецький В. Ремесло тисменицьких вірмен // Вперед. – 1987, 7 лютого. 5. ДАІФО. Ф. 2, оп. 6, спр. 362, арк. 8-9. 6. ДАІФО. Ф. 91, оп. 1, спр. 32, арк. 1. 7. ДАІФО. Ф. 91, оп.1, спр. 32, арк. 8. 8. ДАІФО. Ф. 91, оп. 1, спр.32, арк. 19. 9. ДАІФО. Ф. П-36, оп.1, спр. 5, арк. 23. 10. ДАІФО. Ф. Р-1493, оп.1, спр. 8, арк. 1. 11. Історія міст і сіл Української РСР. В 26-ти тт. Івано-Франківська область. – К., 1971. 12. Музей історії м. Тисмениця. Колекція документів. 13. Погляд крізь віки / / Голос підприємця, Вісник Івано-Франківської ТІШ. № 10(34), 1999 р. 14. «Тисмениця» звітує // Вперед. Спеціальний випуск. – 1997, 27 листопада. 15. Wzmianka o przywileu Stefana Batorego, zawiera ja cego zatwierdzenie statutu cechu (Музей історії м. Тисмениці. Колекція документів).

УДК 391 (477)

Степан КОПЧАК

**ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО
В ДИПЛОМНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ КАФЕДРИ
ХУДОЖНЬОГО СКЛА ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
МИСТЕЦТВ: ТРАДИЦІЇ І НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

У статті наведено результати аналізу-узагальнення дипломних робіт студентів кафедри художнього скла ЛНАМ за останнє десятиліття. Шлях підготовки художника окреслено як ланцюг: завдання, творча робота, перегляд, дипломна робота. Дипломні роботи студентів кафедри ху-